

KONCSAG LÁSZLÓ

Márton Áron püspöki titkár bérmálási jelentései 1931-ben az udvarhelyi és tordai esperességekben

A bérmálás a püspök életében az egyik leglényegesebb feladat. Olyan ünnepélyes alkalom, amikor az ifjoknak kiszolgáltatja a keresztény nagykorúság szentségét, találkozik az egyházközség híveivel, közvetlenebbül megismeri a keresztény katolikus közösséget. Nem véletlen, hogy a bémáló püspökök igyekeznek ezeket az alkalmakat megragadni a valós helyzet minél jobb megismeréséért.

Gróf Mailáth Gusztáv Károly, az utolsó erdélyi és első gyulafehérvári püspök lelkesen vállalta a megerőltető bérmautakat. Zsebnotezébe feljegyzéseket készített magának a bérmálás helyszíneiről. Érdekes ezekben belelapozni, hogy a püspök mire figyelte oda különösen. 1925. május–június hónapokban ő vezette a bérmautakörutakat, s minden meglátogatott egyházközségről az alábbi pontok alapján foglalta írásba észrevételeit: milyen állapotban van a templom; a lelkipásztor mióta tevékenykedik ott, melyek voltak előző állomáshelyei; ki a kántor, hogyan működik; milyen a plébánia és más egyházi épületek állapota? Azt is megfigyelte, hogy milyen az iskola, a tanítók és tanárok, valamint a diákok helyzete és van-e vizsoly az egyházközségben.¹

Fizikai erőnléte nem mindig tette lehetővé Mailáth püspöknek, hogy személyesen végezze a bérmálást és a vizitációt. Ilyenkor Lányi József nagyváradi, később pedig Fetser Antal nagy-

¹ MAILÁTH Gusztáv Károly *zsebnotez feljegyzései* 1925-ös bérmautakörútjáról. In: Batthyaneum, Mailáth hagyaték (a továbbiakban BatthMh.) I. sz. 36.269.

váradai, utóbb győri püspök helyettesítették.² Az is előfordult, hogy megbízásából általános helynöke, Zomora Dániel bérált – Márton Áron püspöki udvari káplán és levéltáros kíséretében.

A gyulafehérvári Batthyaneum könyvtárában őrzött Mailáth hagyatékban található az 1931-ből származó házi jelentések is, melyeket Márton Áron püspöki udvari káplán és Zomora Dániel általános helynök készített a megyéspüspöknek a bérnakörutról. Ezekből nem csupán az udvarhelyi és a kolozs-dobokai főesperesi kerületek plébániai életébe tekinthetünk be, hanem a helyzetjelentést írók meglátásairól is. Márton Áron az ünnepi program miatt nem minden helyről tudott helyszíni tudósítást adni, néha egy jelentésében több egyházközség bérálásáról is beszámolt. Írását nem egy esetben Zomora Dániel püspöki helynök is kiegészítette. A püspök miután kézhez kapta és elolvasta a jelentéseket, ceruzával megszámozta és a fontosabb részeket aláhúzta. Ezen kívül a béráló Zomora Dániel vikárius minden helységben jegyzetet készített az anyakönyvekről, az ügyviteli naplóról, a betegellátási füzetéről és a historia domusról.³ Kár, hogy az egész anyag nem áll rendelkezésünkre, az akkori 29 egyházközségből mindössze 16 egyházközségről találunk feljegyzést, míg a kolozs-dobokai főesperesi kerület 18 egyházközségéből 13-ról találunk helyszíni jelentést. Ami fennmaradt, az bizonyítja a papság és a hívek ragaszkodását Mailáth püspökhöz, beleértve a nem katolikusokat is.

Az 1931-es esztendő nyárvégi levelében Mailáth püspök beszámol arról, hogy miért is szorult közvetlen munkatársai segítségére. 1906-ban a székelyudvarhelyi diákok tavaszi lelkigyá-

² BIRÓ Vencel: *Székhelyi Gr. Mailáth G. Károly*, Az Egyházmegyei Tanács Kiadása, Cluj 1940, 109.

³ ZOMORA Dániel *beszámolója* a székelyudvarhelyi kerület plébániai irodák könyveiről, 1931. VI. 27-én. In: BathMh. lelt. sz. 33.137.

korlatán vett részt. A befejező városi előadásról a Szent Miklós plébánia felé tartva a hegyen felkapaszkodva kimelegedett, s a hideg márciusi szélről hörghurutot kapott. A betegségből fel nem gyógyulva végezte a nagycsütörtöki olajszentelési szentmisét, ami betegségét annyira súlyosbította, hogy nyolchetes ápolásra szorult. Ekkor reichenhalli (Bajorország) kezelése meghozta a felépülést, de 25 év múlva betegsége kiújult, s orvosainak tanácsára lemondott a Székelyudvarhelyen megrendezett Katolikus Nagygyűlésen való részvételtől is.⁴

A bérmakörút első beszámolója a székelyudvarhelyi bérmálásról szól, amely május 18-án volt. A Székelykeresztúrról érkező Zomora vikárius urat Udvarhelyen nagy tömeg várta. Az általa vezetett bérmálási ünnepséget nemcsak a püspök távolmaradása árnyékolta be, hanem a helyi a ferencesek távolléte is. Amíg az állami iskolákból a diákokat elengedték a szentmisére, addig a szeráficumban⁵ tanítottak. A püspöki titkár beszámol továbbá a segédlelkészek szűkös anyagi helyzetéről.

Székelyudvarhely, 1931. V. 18.

Kegyelmes Atyám! A Vicarius urat Keresztúron fogadtuk az állomáson és onnan autóval jöttünk Udvarhelyre. Stik idejében visszaérkezett. Udvarhelyen hatalmas tömeg jött össze, de a Kegyelmes Atyáról kapott hír lehangozta őket. Bérmálkozott: 341. Nagyon bántó volt – habár itt úgy látszik nem feltűnő –, hogy a ferencrendiek házfőnöke nem is mutatkozott, és amikor még az

⁴ MAILÁTH Gusztáv Károly levele nővére falusi házából, 1931. VIII. 30. In: BatthMh. Lelt. sz: 33.238.

⁵ Az erdélyi Stefanita ferences rendtartomány kisdiakok részére működtetett nevelőintézet.

állami iskolák is mind elengedték a katolikus növendékeket, náluk a szeráficumban előadás volt.

A káplánok meglehetősen nehezen vannak. Gyengén élnek. Helyi jövedelmük is havi 200-300 lei. Beadósodtak. A gyónók között számos nagy hal is akadt.

A pénzt átadtam a Vicarius úr Óméltóságának: 20 ezer és néhány száz lej. Nem tudja, mit csináljon vele. Kegyelmes Atyám egészségéért imádkozva, főpásztori kezeit fiúi tisztelettel csókolja: Márton Áron

Márton Áron följegyzését Zomora Dániel vikárius kiegészítette, melyben személyes kéréssel is fordult a püspökhöz. Részletesebben beszámol az ünnepségről és a további tennivalókról.

Kegyelmes Atyám! Jelentem hála a jó Istennek szerencsésen megérkeztem. Nem vagyok elfáradva. Ma infulás szentmise volt, utána bérmálás és ezután a szószékről rövid szentbeszéd. Mindjárt útra kelünk, előbb azonban a kórházban 7 vagy 8 beteget fogok megbérmálni.

Kegyeskedjék Floznik⁶ kamarás úrral jelentetni hűgommak, ne aggódjék – nincs semmi bajom. Majd írok neki. Szentbeszéd után Kegyelmes Atyámnak javulásáért közösen imádkoztunk. Kértük és kérjük a jó Istent, adja vissza minél előbb egészségét. Délután meglátogattuk Szélyes kanonok úrral a gimnáziumi növendékeket. Két szép darabbal megtiszteltek. Az egyik az énektanár éneke, a másik pedig versenydarab volt. Mindkettő jól sikerült. A külön díjat nyert tanulót is megdicsértem. Kezeit csókolja s ismételten jó egészséget kíván Kegyelmes Atyámnak alázatos szolgája Zomora vicarius protonotárius.⁷

⁶ Dr. Floznik György 1926–1935-ig püspöki irodaigazgató. Lásd FERENCZI Sándor: A Gyulafehérvári (Erdélyi) Főegyházmegye Történeti Papi Névta-
ra, SzIT-Verbum Kiadó. Budapest–Kolozsvár 2009, 245.

⁷ MÁRTON Áron és ZOMORA Dániel beszámolója Székelyudvarhelyről, 1931. V. 18-án. In BatthMh. lelt. sz: 33.001.

Útjuk következő állomása Csíkszereda volt. Az ottani bér-málást a pünkösdszombati csíksomlyói búcsú követte. Hosszabb beszámolót olvashatunk Márton Árontól, melyekben többek között a papi személyi ügy mellett az Úrnapi körmenet⁸ elhalasztásáról és a szenátor választás⁹ programjáról is tájékozódhatunk.

Csíkszereda, 1931. V. 19.

Kegyelmes Atyám! A Vicarius úr, hála Istennek jól van. Szeredába érkezésünkkor éppen a hősök-napi ünnepélyt tartották. Utána volt a felsősök gyóntatása, reggel ½ 7 órakor csendes szentmise közös áldozással, pápai áldás, bér-málás. Bér-málkozott: 24. Jelen voltak az állami gimnázium katolikus növendékei is. Az előadás 9 órakor kezdődött.

Holnap, szombaton Kegyelmes Atyám meghagyása értelmében az ünnepélyes szentmisét a Vicarius úr mondja. Beszéd a templomban, délelőtt Fuchs,¹⁰ este László Náci,¹¹ és a téren Csipak.¹²

⁸ Az úrnapi gyakorlat a négy oltár felállítása, a négy evangélium felolvasása és a szentségi áldás valószínűleg a német gyakorlatból került át. In: RAJNER Lajos, *Rituálé kérdés Magyarországon*, Budapest 1901, 257.

⁹ 1931-ben Nicoale Iorga alakított kormányt. Hatalomra jutása után nem sokkal feloszlatta a parlamentet, s újabb választásokat írt ki. A választásokon a Magyar Párt önálló listával indult, azt remélve, hogy az 1928-ban tapasztalt kedvező változások tovább folytatódnak. A remélt törvényesség helyett ismét erőszakosságok és hamisítások jegyében folytak le a választások. Udvarhely megyében a választókat nem engedték az urnákhoz. Így az 1928-as választás eredményéhez képest: 70, 85%-ról 58, 30%-ra csökkent a szavazati arány. Lásd DIÓSZEGI László: *II A romániai magyarság története 1919–1940*. In: Hetven év. A romániai magyarság története 1919–1989, BARABÁS Béla, DIÓSZEGI László, ENGEDI Sándor, SEBŐK László, R. SÜLLE Andrea (szerk.), http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf3169.pdf, 2017. 01. 13.

¹⁰ Dr. Fuchs Gábor újmiséis pap. Lásd FERENCZI: 248.

¹¹ László Ignác 1930–1936 között Csíkszeredában hittan és a fiúnevelő intézetben tanulmányi felügyelő. Lásd FERENCZI: 321.

¹² Csipak Lajos a csíkszeredai gimnázium régense. Lásd FERENCZI: 214.

Gyimesből itt volt Bíró Sándor.¹³ Előadta a panaszát. Tovább nem tud mostani plébániáján kitarítani. Inkább megy haza gondolkodni. Kozmást megpályázta, s nagyon akar odamenni.

A szenátor választás Úrnapjára van kitűzve. A körmenet megtartása¹⁴ – különösen a szavazó központokban – lehetetlen. Gyárfás¹⁵ szenátor tolmácsolta ma a papok kívánságát, hogy a körmenetet a következő vasárnap tartsák meg. A csíki helyzetre való tekintettel a Vicarius úr az engedélyt ilyen értelemben megadta. Kezeit csókolja: Márton Áron¹⁶

Zomora vikárius ismételten tanácsolja Mailáth püspöknek, hogy az orvos utasításainak engedelmeskedjék. Továbbiakban beszámol arról, hogy a főpapi szolgálatot megbízásuknak megfelelően végzik. Érdeemes felfigyelni a szegények iránti odafigyelést. Mailáth püspöknek ezt a típusú jótékonykodását most Márton Áron titkár végezte.

Kegyelmes Atyám leveleit megkaptam. Legyen szabad alázattal kérnem Kegyelmes Atyámat kegyeskedjék az orvosoknak a rendelkezését teljesíteni. Egy cseppet se méltóztassék aggódni, én hála legyen a jó Istennek még jól vagyok. Bírom a munkát mindenben,

¹³ Bíró Sándor 1925–1931-ig Gyimesközéplekon plébános. Lásd FERENCZI: 189.

¹⁴ Az úrnapi körmenetnek kialakult a hivatalos felvonulási rendje: elől a falu vagy város vezetősége, a különféle céhek zászlóikkal és a tagok gyerlyával a kezükben, majd minden rendű és rangú hívő felsorakozott az ünnepi körmenetben. Így az úrnapi körmenet színes népünnepélyé vált. Lásd: BALANYI György, *Középkori magyar úrnapiok*, In Vigilia 6 (1953) 292–299 (293) A néphit különböző áldásos hatásokat is tulajdonított neki. Lásd: BÁLINT Sándor, *Ünnepi kalendárium I.*, Szeged 1998, 454–455, BROWE, Peter, *Die Eucharistie im Mittelalter*, Münster, Hamburg, London 2003, 527.

¹⁵ Gyárfás Elemér (1884–1945), a Katolikus Népszövetség alapítója és elnöke, Római Katolikus Státus tagja, elnöke, szenátor, Mailáth G. Károly püspök világi tanácsadója.

¹⁶ Márton Áron levele Mailáth püspöknek, Csíkszereda, 1931. V. 22. In: BattMh. lelt. sz: 33.008.

hogy az út Kegyelmes Atyámnak később is megártson, én nagyon szívesen dolgozom, legalább így tudjam, bár némileg meghálálni Kegyelmes Atyámnak irántam tanúsított kegyes jóságát. Ha nem apróság egyeseknek osztandó segély, akkor várhatnak addig, amíg hazamegyek. Ha sürgős a Wertheim kulcsát húgomnál hagytam, s mivel ő nem tudja a szekrénynek titkát, Flozник [György] kamarás, kancellár, püspöki háztartási szakember azt kinyithatná. Két egész és egy felet kell fordítani. A trezor jobb oldalában van a csomag, onnan átveheti Kegyelmes Atyámék. A pápai áldást, mint Márton Áron írja a diákoknak is kiosztottam, akiknek ma délben kiadták a pünkösdi vakációt, ősi szokás szerint. Bálint Lajos¹⁷ tegnap kijött a kórházból, még fáj az isiása, de reméli a gyógyulást. Magát hagy helyette szombat és vasárnap misézem. Szombaton mise után a pápai áldást kiosztom, s mivel Dr. Fejér Gerő¹⁸ itt van, vasárnapra őt felkérem és én akkor itten misézem, s nála, tudniillik Bálintnál ebédelek. Szalaynak¹⁹ Csipak [Lajos] által táviratoztam, hogy mára jöjjön be. Ha bejöhet, mindent elintézek vele. Mindenki azt mondja, hogy Csíkszentgyörgyről Lövétére nagyon hosszú az út, azért nem óhajtják, hogy Csíkszentgyörgyre menjünk.

A Kegyelmes Atyám által a borítékban hátrahagyott összeghez még nem volt szükségünk hozzányúlni. Márton Áron ad a szegényeknek, s a háziaknak. Szegény, még kevés jelentkezett. Ha megszorulnánk, írni fogok. Dr. Szalay bejött s mivel minden pont-ra válaszolni akart, fontosnak tartom a nikotinfeladást, elkértek hazulról ajánlott levélben küldi el a feladóívvvel együtt válaszát. A Szentgyörgyi bérmálást nem tartja elhalaszthatónak, közel ket-

¹⁷ Bálint Lajos csíksomlyói plébános, főesperes. Lásd FERENCZI: 167.

¹⁸ Dr. Fejér Gergely kanonok. Lásd FERENCZI: 238.

¹⁹ Dr. Szalay Máttyás sepsiszentgyörgyi plébános. Lásd FERENCZI: 409.

tőszázan jelentkeztek, már többnyire felnőttek, azért Kozmásón (...)

1931. május 23-i keltezéssel Márton Áron püspöki udvari káplán a csíksomlyói búcsúról és egyéb ténykedésekről számol be. *Kegyelmes Atyám, különféle péntekről szombatra virradó éjjel és most szombaton is sűrűn hullt az eső. Somlyó egy sártenger. Mégis a kikerülést a nép kívánságára megtartják. A rossz idő miatt megkésett keresztek még mindig jönnek. A búcsúsok szám az előző évek 40-45 ezrével szemben körülbelül 20-25 ezerre becsülhető.*

A szentmisét a Vicarius úr celebrálta, prédikált Fuchs: prédikáció után volt egy Szent Antal oltárkép megáldása. A vasárnapi szentmisét Fejér kanonok úr vállalta.

Pap Dénestől a pecsétnyomókat és Kegyelmes Atyám levelét megkaptam.

Jelentkezett egy máréfalvi asszony, hogy Kegyelmes Atyám pártfogását kérje a fia, Pálfi István fg. III. oszt. számára. Szeretné Udvarhelyen szervitornak²⁰ felvétetni. Földhözragadt szegények s különben nem tudja tovább taníttatni.

Mihály Lajos kilyénfalvi plébános be fog menni Fehérvárra, hogy az ügyét ott megbeszélje. Nekem nem nyilatkozott, s nem is érdeklődtem.

Kegyelmes Atyám betegeskedésének a híre minden felé igen szomorúan hatott. Aggodalmas kérdésekkel rohamoznak.

Mellékeltem és nagy tisztelettel küldöm Floznik kamarásnak egy a csíksomlyói búcsút ismertető füzetét és néhány adatot.

Gajdátsyt²¹ a volt regáti házigazdája köszönti.

²⁰ A szegényebb diákokat indokolt esetben felmentették a költségek kifizetése alól a konviktusban végzett szolgálatukért.

²¹ Gajdátsy Árpád irodaigazgató Lásd MARTON József: *Gajdátsy Árpád Béla élete*. In: *Studia Theologica Transsylvaniae* 5, Alba Iulia–Gyulafehérvár. 2003, 116–128.

Az államsegély irányában élénk érdeklődés tapasztalható. Biztatjuk, de itt már frissebb és reményt keltőbb értesülések vannak forgalomban, mint a mi hazulról hozott híreink.

Gyárfás szenátor úr a választásunk eredményében bízik, dacára annak, hogy Csíkban csekély 7 lista van.

Zomora vikárius a hívek aggodalmát továbbítja Mailáth püspöknek. Kifogásolja, hogy a püspök nem engedelmeskedik eléggé orvosainak, s amikor kevés javulás áll be, a sok beszéd miatt visszaesik betegségébe. Hívei aggódnak főpásztorukért, ezért lenne szüksége önfegyelemre. A vikárius saját maga egészségével meg van elégedve, és ígéri, hogy nem fogja túlterhelni magát.

Kegyelmes Atyám!

Alázattal kérünk hivatalos bélyegeket, ha lehet küldeni. Sűrűn hull az eső, nagy részvéttel érdeklődnek Kegyelmes Atyám iránt. Mondják többen, hogy Kegyelmes Atyám dacára orvosi rendeletnek igen sokat beszélget, és így ha kis javulás mutatkozik, emiatt visszaesés van. Bocsanat, hogy ezt megírtam, de kötelességemnek tartottam megtenni. Hisz nagyon aggódnak, nehogy súlyosbodják e miatt betegsége. Hála legyen a jó Istennek makk egészségem van, úgy látszik a levegő változás használ. Kegyelmes Atyámnak a munkabírást illetőleg parancsát megtartom, s nem fogom magamat túlterhelni. Ünnepe első napján a prépostnál ebédeltünk. Itthon misézem a kápolnában. A diákok a ma délutáni kikerülést elvégezve haza mentek. A szeminárium csendes. Mi is első nap délután átmegyünk Sepsiszentgyörgyre. Mivel Oklánd felé rossz az út, visszajövünk. Szerdán Oláhfalú és Lövete. Kezeit csókolja Zomora Vicarius.²²

A sepsiszentgyörgyi bérmlásról rövid tájékoztatót találunk. Május 25-én csaknem kétszáz volt a bérmlálkozók szá-

²² MÁRTON ÁRON és ZOMORA DÁNIEL *beszámolója* Csíkszeredából, 1931. V. 23-án. In: BatthMh. lelt. sz: 33 008.

ma. Kora délután visszaindultak, hogy Csíkszeredán át érkezzenek Lövétre.²³ Ott jól szervezett fogadtatásban volt részük. Sok munka várta őket Lövétén. A beszámolóhoz mellékeltek Albert Vilmos csíkszeredai tanár levét, amelyben tájékoztat a Csíkszentkirályon kialakult tarthatatlan helyzetről.

Lövéte, 1931. V. 26.:

Kegyelmes Atyám, tegnap program szerint Sepsiszentgyörgyön volt bérmálás. Bérmálkozott: 197. Korán ebédeltünk, indulás volt 1 órakor úgy hogy Csíkszeredán keresztül jövet Lövétre megérkeztünk ½ 6-kor. A falu népe színes népviseletben várt. Festői látvány volt. A Vicarius urat a jegyző fogadta igen szép és talpraesett beszéddel. Este az egész falú megjelent a dalárdistákkal. Szépen, egyszerre énekelnek és imádkoznak. Habár a somlyói búcsú után voltunk, alig győztük a gyóntatást. A szentmise 10 után kezdődhetett csak. Bérmálkozott: 410.

Mellékelem az Albert Vilmos csíkszeredai tanár írását a csíkszentkirályi helyzetről. A kitérészi mozgalom²⁴ komoly arányokat öltött s előadása szerint a plébános helyzete tarthatatlan. Ál-

²³ MÁRTON Áron *beszámolója* Lövétéről, 1931. V. 26-án. In: BatthMh. lelt. sz: 33 015.

²⁴ A helyi plébános erőszakossága is hozzájárult az áttérésekhez. De Vlad Izidor görög katolikus pap is rítusváltoztatásra bízta a római katolikus híveket. Lásd: Gyulafehérvári Érseki Levéltár (a továbbiakban GYÉL), PÜSPÖKI IRATOK, 1633–1931. sz. A vita egy temetés miatt mérgesedett el. A helyi görögkatolikus megyebíró elhunyt felsége római katolikus volt, amiért a helyi római katolikus plébános, Barabás Márton igényt tartott a temetés végzésére. Vlad Izidor is ragaszkodott a szolgálathoz. Hatalmi pozícióját erősítették Bândea állami tantó és Mureșan őrmester. Vlad papot az állami törvények is favorizálták, s akik hajlottak biztatására, azokat a görögkatolikus hívek közé felvette. Mailáth püspök a plébániahivatalnak küldött levelében figyelmeztette a plébánost, hogy a római katolikus hívek áttérése az Apostoli Szentszék engedélye nélkül nem érvényes, bár az állami törvények szerint görögkatolikusok lettek. A helyzet tovább bonyolódott, így a plébános tovább helyezte püspöke. Lásd: GYÉL, PÜSPÖKI IRATOK, 2531-1931. sz.

lítólag ezt látja a plébános is és hajlandó távozni. Imre főesperes a bizottságoknak az ő megkerülésével történt kiküldését kifogásolta.

Zomora vikárius jól érzi magát. A püspök egészségi állapotáról, szeretne új híreket kapni:

Kegyelmes Atyám! Hála Istennek jól vagyok. Mindjárt indulunk Karácsonyfalva felé. Az idő szép. Még jól bírom a dolgot. Nagyon óhajtuk, hogy Kegyelmes Atyám hogylétéről kapjunk értesítést. Kezeit csókoljuk: Márton Áron, Vicarius.²⁵

A következő beszámoló Vágásról érkezett, több tevékenységről tájékoztat. Karácsonyfalván az unitárius lelkész köszöntötte a vikáriust és kíséretét. Almáson a vecsernye keretében köszöntötte Zomora vikárius az összegyűlteket. Az anyaegyházban, Székelyzsomboron volt a bérálás. Oklándon a hívek és a gondnok várták érkezésüket. Kápolnájukban a vikárius szép beszédet mondott. A homoródremetei bérálás nem tűnt fárasztónak. Idős plébánosa túlságosan is nyugodt, nem volt túl sok bérálkozó. A falu munkaképes lakossága idegenben keresi a megélhetését. A vágásiak díszkaput állítottak, ahol a jegyző várta az érkező vendégeket. A beszámoló végén Márton Áron püspöki udvari káplán értesítést kér Mailáth püspök egészségi állapotáról.

Vágás, 1931. V. 27.

Kegyelmes Atyám,

Karácsonyfalván a politikai község és saját hívei nevében az unitárius pap fogadta a Vicarius urat nagyon szép beszéddel. Lakatos Gáspár²⁶ jött át a szomszédból és segített gyóntatni. A falu apraja-nagyja meggyónt. Útközben Almáson vecsernyét tartottunk és a Vicarius úr beszélt az egybegyűlt hívekhez. Másnap az anyaegyházban minden előírás szerint megtörténvén, Zomborban volt bérálás. Lakatos és egy barát átmentek már reggel, mi-

²⁵ Uo.

²⁶ Lakatos Gáspár lövétei plébános. Lásd FERENCZI: 318.

séztek és gyóntattak s mindent szépen előkészítettek. Az oklándi hívek a gondnok élén szintén vártak. Kedves kis kápolnájuk van. A Vicarius úrnak mindkét helyen volt buzdító, elismerő és derűltséget keltő szava. Bémálkozott összesen: 86.

Remetén kevésbé mozgalmas napunk volt. Ott áll az idő s a plébános nyugalma annyira túlteng, hogy szinte az idegekre megy. Akadt egy-két öregebb hal, de a falu életrevalóbb népe munkára és szolgálatra idegenben van. Bémálkozott: 84.

Vágásra korábban jöttünk, hogy Szélyes főtanfelügyelő urat hazahozzuk. Megálltak a Vicarius úrral Bétában s éppen, mint jelzé a harangzúgás, hogy érkeznek. A prefektus megbízásából a díszkapunál a jegyző várja. – A továbbiakat reggel folytatom. –

Sok gyónó. Bors István és Vágási Domokos segítettek. A templom meglepően tiszta. Sekrestye, oltárok rendben, s tisztelgéskor a három község külön csoportban vonult fel. A plébános érdemeit az egyháztanács szónoka és neje, a plébános hangsúlyozta. Bémálkozott: 180.

Kegyelmes Atyánkról régóta nincs semmi hírünk. A Vicarius úr nevében is alázattal kérek szépen értesítést.

Zomora Dániel vikáriustól megtudjuk azt is, hogy a helység szülötte Szélyes Dénes²⁷ kanonok a gyermekeket vizsgáztatta, hogy tudásukról számot adhassanak.

Kegyelmes Atyám!

Hála a jó Istennek a munka jól halad. Egészségi állapotom kifogástalan. Szélyes kanonok úr nagyban vizsgáztatja az iskolás gyermekeket. Bétán aludt, otthon gyóntatott, misézett és áldoztatta faluja szülötteit. Kezeit csókolja: Vicarius.²⁸

²⁷ Szélyes Dénes (1868–194) született Bétán, provicarius kanonok. Lásd FERENCZI: 415.

²⁸ MÁRTON Áron és ZOMORA Dániel *beszámolója* Vágásból, 1931. V. 28-án. In: BatthMh. lelt. sz: 33 019.

A vágási bérmálásnak volt egy kellemetlen epizódja: a megyebíró szóvá tette a pap és a kántor közötti ellenségeskedést. Mind a pap, mind a kántor támogatóikkal együtt keresték a maguk igazát, de a vikárius tapintatosan véget vetett az egyenetlenkedésnek. Márton Áron püspöki levéltáros a délután folyamán bejárt Udvarhelyre, ahonnan azzal a hírrel tért vissza, hogy Székelyszentkirályon már Mailáth püspök fog bérmálni. Osztatlan örömet szerzett ez mindnyájuknak.

Fenyéd, 1931. V. 29.

Kegyelmes Atyám, a 26-án kelt meghagyása alapján alázattal jelentem, hogy a Vicarius úr hála Istennek bírja. Rekedtség még nem jelentkezett. Néha, a tömegesebb bérmálások után és este a vacsora alkalmával fáradtság mutatkozik, de reggel mindig frissen kel. Amennyire lehet és engedi, próbáljuk mindentől mentesíteni. A közölni valókat Kegyelmes Atyám parancsa szerint én intézem. Arról nem tudtam lebeszélni a Vicarius urat, hogy a bevezető beszédet végig hallgassa. Ez számára elveszett idő és felesleges gőzfürdő. Igaz, ha kimegy, akkor a papok nagy része szívesen követi. Talán ezért marad. Vacsora előtt átnézi az iroda kezelést. Néha az otthon megszokott egyszerű módon megvacsorázik és hozzánk éppen csak benéz.

A zetelaki plébánosnak a somlyói búcsún meghagytuk, hogy a bérmálandókat ossza két csoportra. Egyik fele jön délelőtt, a másik délután.

Megállapításom szerint, hacsak hirtelen fordulat nem következik be, a Vicarius úr egészséggel bírni fogja.

Sajnos az egyháztanácsosok stb. közös áldozása a püspöki misén, eddig ritkán sikerült. A tudnivaló közlésekor nyomatékosabban fogom hangsúlyozni.

Cukorról a Főtanfelügyelő úr gondoskodott, és a kiosztása mindig igen szépen sikerült.

Fuchs²⁹ Vágásra nem jött. Talán Zetelakán jelentkezik. V. Áronnak sok hasznát vettük.

Vágáson a tisztelgések után a megyebíró a kántor és pap közötti egyenetlenséget nyilvánosan felhozta. Vádolta a kántort s a tömeg recundált (...) hozza. A Vikárius úr tapintatos fellépése hamarosan véget vetett. A jelenségekből következtetve a pap és kántor is felhasználták a kínálkozó alkalmakat, hogy pártjuk megnyilatkozzon.

Hálásan köszönöm kegyelmes Atyám állapotáról adott értesítést. Az utolsó hírt Csíkszeredában kaptuk, s nem tudtuk mire vélni a dolgot. Ahogy most délután átkarucáztam Udvarhelyre, a káplán újságolta, hogy Szentkirályon – értesüléseik szerint – már a Kegyelmes Atyám fog bérálni. Adja Isten, hogy úgy legyen.

Csányi talán felesleges lesz, mert a papok az Apát Úr biztatására kezdenek szorgalmasabban jelentkező. Fenyéden jelenleg itt van Kakucs,³⁰ Szabó,³¹ Péter János.³² Zetelakán pedig napok óta barátok buzgólkodnak.

Kegyelmes Atyám kezeit csókolja fiúi tisztelettel Márton Áron.³³

A Zetelakán írt jelentésből még megtudjuk, hogy Fenyéden nem volt sok dolog. Estére kevesen jöttek, reggel viszont sokan. A plébánosnak nincs sok öröme hívei vallásos életében. Zetelakán nagyon sok volt a gyónó, belenyúlt az éjszakába, s még másnap a szentmise végéig kellett gyóntatni a híveket. A délutáni bérálás

²⁹ Dr. Fuchs Gábor (1910–1973) 1931-ben fejezte be bécsi tanulmányait. Lásd FERENCZI: 248.

³⁰ Kakucs Ferenc 1911–1946-ig Kadicsfalván plébános és kerületi tanfelügyelő. Lásd FERENCZI: 288.

³¹ Szabó Dénes: 1923–1939 Atyhában plébános Lásd FERENCZI: 403.

³² Péter János 1930–1933 Méréfalván plébános Lásd FERENCZI: 373.

³³ MÁRTON Áron *beszámolója* Fenyédről, 1931. V. 29-án. In: BatthMh. lelt. sz: 33 025.

után Küküllőkeményfalvára mennek, ahol vecsernyét és bevezetőt tartanak, vacsorázni és hálni visszajönnek Zetelakára.

Zetelaka, 1931. V. 31.

Kegyelmes Atyám,

Fenyéden munka nélkül voltunk. Este feltűnően kevesen jöttek, reggel a templom megtelt. Közömbös, érzéketlen nép. Szegény Hadnagy³⁴ hiába adja ki a lelkét is. Csak kritizálnak, elégedetlenkednek és nem fizetnek. Bértálcóztott 90, azután mozgalmasabb Zetelaka. Este 10-ig, délelőtt pedig a mise alatt is 12-ig folyt a gyóntatás. Itt voltak: Márton Árpád,³⁵ Kakucs, Szabó J.,³⁶ Pap Dénes,³⁷ Pál Árpád,³⁸ Takó Albert,³⁹ egy barát és mi. Feltűnően sok volt a férfi áldozó. Templom stb. rendben. Bértálcóztott ez eddig (délelőtt): 757.

A Vikárius Úr tegnap nem a legjobban volt. Fenyéden rosszul vacsorázott és nyugtalanul aludt. Ma dacára a sok munkának jobban van. Sőt a nagy tömeg hatalmas beszédekre inspirálta. És a nagy templomban hanggal is bírta.

Délután lesz még bértálcózás. Azután megyünk Keményfalvára. Vecsernyét és a bevezetőt megtartani s gyóntatás után vacsorára és hálni visszajövünk Zetelakára.

A varsági útra a Vikárius úr Kakucs útján taxit rendelt. Frölisch a leveleket mind közvetítette.

A státokat az irodának előírva küldjük.

³⁴ Hadnagy János 1927–1940-ig Fenyéden plébános Lásd FERENCZI: 264.

³⁵ Márton Árpád Oroszhegyen lelkipásztor 1924-től haláláig, 1940 szept. 22-ig. Lásd: FERENCZI: 335.

³⁶ Szabó János Kápolnásfaluban plébános Lásd FERENCZI: 406.

³⁷ Pap Dénes 1930–1934 között Székelyudvarhelyen káplán. Lásd: FERENCZI: 371.

³⁸ Pál Árpád 1931–1934 között Magyarországkendi plébános. Lásd FERENCZI: 362.

³⁹ Takó Albert 1919–1943 között Székelyszenttamáson lelkipásztor. Lásd: FERENCZI: 423.

*Kegyelmes Atyám kezeit gyermeki szeretettel csókolja Márton Áron.*⁴⁰

A kadicfalvi jelentésből megtudjuk, hogy a délutáni bérmálás befejeztével indultak Keményfalvára, ahol sok volt a gyónó, köztük férfiak túlsúlyban. Másnap az egyháztanács tisztelgése után előálltak azok a zetelaki hívek, akik nem voltak megelégedve a plébánosukkal. Bár a plébános rendszeresen végez mindent, megromlott egészségére hivatkozva nem akar maradni a következő évre. A helységben megjelentek a baptisták, és ide gyűlnek a környékről szombatonként istentiszteletre. A zetelaki bérmálásnak volt még egy kellemetlen eseménye. Az akkorra szervezett szavazásra jöttek a környékről is. A templom előtt várakozók között voltak keményfalvi szombatosok⁴¹ is. A beteghez Oltáriszentséget vivő plébános előtt a várakozók letérdeltek, kivéve a keményfalvi szombatosokat. Ezen sokan megbotránkoztak, ezért kérésükre Márton Áron szóvá tette ezt a pápai áldást bevezető hirdetésekben. A Zetelakára szavazni jött varságiak megnyugtattak: az út jól járható, tovább lehet azon menni a következő bérmálási helyre.

⁴⁰ MÁRTON Áron *beszámolója* Zetelakáról, 1931. V. 31-én. In: BatthMh. lelt. sz: 33 033.

⁴¹ PIRIGYI István–DIÓS István: Szombatosok, zsidózók: az ószövetségi törvény egyes előírásaihoz visszatért keresztény szekta. Nevüket a heti ünnepnapjukról, a szombatról kapták. Tagadták Jézus Krisztus istenségét, s szentkönyvüknek csak az ószövetséget ismerték el. Magyarországon 1550 után terjedtek el, Erdélyben Maros és Udvarhelyszék, valamint Kolozsváron, Marosvásárhelyen és Tordán. Szentterzsébeten (Udvarhelyszék) középiskolájuk volt. Degré Alajos miniszter tanácsára unitáriusok lettek, hogy a zsidótörvények ne sújtsák őket. Magyarországon a német megszállás után elhurcolták a szombatosokat a marosvásárhelyi gettóba, ahonnan többüket kimentette Ráduly István bözödújfalvi plébános. A többieket viszont elhurcolták Auschwitzba. Lásd: Magyar Katolikus Lexikon, XIII. kt., SZIT. Bp. 2008., 426.

*Kadicsfalva, 1931. VI. 3.**Kegyelmes Atyám,*

Zetelakáról küldött referendám után a következőket követtük el: Ott még volt délután néhány bérmálkozó. A Vikárius úr a vespere után megbérmálta őket, Papp Dénes pedig prédikált.

5 órakor Keményfalván megtörtént a rendes bevezető. Sokan gyóntak este is, délelőtt is. Feltűnő szép számmal jöttek férfiak, akadtak közöttük jó nagy halak. A plébános ellenes csoport az egyháztanács tisztelgése után panaszaival felvonult. Hevesen adták elő, és tárgyalták a régi sérelmeket. A Vikárius úr megnyugtatta őket. A plébános ugyan rendben tart mindent, de szegény a betegsége miatt túl ideges, és a hívek kezelésében sokszor nyers. Nem akar júliuson túl a helyén maradni. Azt mondja, nem bírja. Csak reggel lát valamit, amikor pihentek a szemei. Azon kívül mind-egyre súlyos gyomorgörcs és rosszul lét kínozza. – vannak baptisták és pedig vadak. A környékből ide gyűlnek össze (még a varságiak is) szombati Istentiszteletre. Ott létünk napján volt Zetelakán a szavazás s akkor és ott történt a következő eset: körülbelül 200 szavazó állott a templom előtti téren, közöttük a keményfalviak csoportja. Pál Árpád ment beteghez. A tömeg elnémult, és kalaplevéve térdelt. Csak a keményfalvi szombatosok maradtak állva, kalappal. A Zetelakiak mély megbotránkozásuknak hangosan adták kifejezést s a bérmálásra vissza siető Keményfalviak szégyenkezve panaszolták falus feleik bántó magatartását. Kértek, hogy a szószékről tegyem szóvá, mert ők is szégyellik a dolgot, s hogy a baptistákhoz hajlók hallják a község megbotránkozását. A pápai áldáshoz mondott imák bevezetésében megtettem. Bérmálkozott 84.

A varságiak nagyon kedvesek voltak. Jöttek Zetelakára szavazni. S a plébánián jelentették, hogy a Kegyelmes Püspök úr mehet autóval, mert a köveket az utcán elvették. S tényleg úgy is volt. De az út a varsági válaszátnak figyelembe véve gyalázatos volt.

Korondra jutottunk. Taxit nem lehetett kapni, mert a rendőrség a választás napján mind berendelte illetve betöltötte. 3 óra után érkeztünk meg. Nagy tömeg várt, de a gyónásra a távolabb lakók nem tudtak estig maradni. Másnap aztán alig győztük. A szentmise után úgy rendelkezett, én a gyóntatásnak adhattam magam. Délig tartott. Nagyon súlyos esetek voltak. A Vicarius úr 3 vadházzasságot rendezett. Bér málkozott: 650.

Kadicsfalván, Bethlenfalván az esti bevezető és gyóntatás Bethelenfalván volt. A délelőtti program pedig Kadicsfalván folytatódott. Pap volt bőven. Egész éjjel esett az eső, jelenleg szünetel, de a barométer makacsul áll és mutatja.⁴²

A következő egyházközség, ahová látogattak, Székelyszentkirály volt. Innen Márton Áron és Zomora Dániel újabb beszámolót küldtek. A székelyszentkirályiak felkészülve várták a vendégeket. Délután az egyházközség anyagi gondjait tárgyalták az egyháztanáccsal. A plébános el szeretne menni a faluból, helyébe a hívek szívesen fogadnák Farkas Gáspárt. A beszámoló Zomora vikárius még kiegészítette: szentbeszéde miatt megdicsérte Márton Áront.

Székelyszentkirály, 1931. VI. 4.

Kegyelmes Atyám,

Kadicsfalván felderült az idő. Bér málás és ebéd kint volt, s a Vikárius úr meg is hűlt. Éjjel kúrálta magát, s jelenleg hála Istennek jobban van. Bér málkozott 159.

Szentkirály: bandérium, énekkar stb.

Megelőző napokon a plébános a szomszédok segítségével gyóntatott. Mégis maradt nekünk is. A szenátor-választókon este gyóntak, reggel 5 órakor indultak Máréfalvára szavazni. A szavazást vezető elnök előzékenyen elsőnek vette elő őket s ½ 10-re vissza

⁴² MÁRTON Áron beszámolója Kadicsfalváról, 1931. VI. 3-án. In: BatthMh. lelt. sz: 33 048.

is jöttek a püspöki szentmisére. Bérmálás után Pál István⁴³ apát úr megtartotta az Űrnap i körmenetet. Pál István apát és Szélyes kanonok urak éppen most gyomrozzák a tisztelgesre megjelent egyháztanácsot, a hátralékos tanítói fizetések beszédése és az óvoda építése irányába. Az atyafiakon nagy megilletődés, de kisebb áldozatkészség mutatkozik. – A magán megnyilatkozásokból ítélve Szabó távozása után Farkas Gáspárt vennék a legszívesebben. Farkas István ellen pedig élénken tiltakoznának. – Bérmálkozott 168.

Hangom, hála Istennek bírja sőt, néha az énekben is olyan szépen segített a gyengébbeknek, hogy komoly kételyeim támadtak a botfúlúségemet illetően.

Kegyelmes Atyám kezeit csókolja Márton Áron

Zomora vikárius a következőkkel még megtoldotta: *Kegyelmes Atyám! Hála Istennek jól megy a munka. Márton nagyon hatásosan beszél, sok jó eredmény van. Megyünk Oroszhegyre. Az idő kedvező. Kegyelmes Atyám egészségéért imádkozunk. Kezeit csókolja Vicárius.*⁴⁴

A székelyszenttamási jelentésből megtudjuk, hogy Oroszhegyen a szomszédos egyházközségek papjai segítettek a gyóntásban. Az első péntek miatt kevés pap volt jelen a bérmáláson, de annál több hívő. Székelyszenttamásra menet meglátogatták Fuchs Gábort. Az ülkeiek várták a bérmáló csoportot, majd körmenettel kísérték az anyaegyházközségbe.

⁴³ Pál István 1899–1922 kolozsmonostori apát, 1922–1926 között szenátor Bukarestben, a Magyar Párt Udvarhely vármegyei tagozatának tb. elnöke. Lásd FERENCZI: 365.

⁴⁴ MÁRTON ÁRON és ZOMORA Dániel *beszámolója Székelyszentkirályról*, 1931. VI. 4-én. In: BatthMh. lelt. sz: 33 053.

Székelyszettamás, 1931. VI. 6.

Kegyelmes Atyám,

Oroszhegyen rengeteg gyónó volt. A szomszéd papok segítettek este, de az első péntek miatt másnapra csak Barthos és Szabó esperesek maradhattak. A férfiak feltűnő számban jöttek. Egyháztanács, községi tanács, közbirtokosság elnöksége jegyzővel és bíróval az élükön mind ott voltak. A gyermekek egy kedves párbeszédés köszöntővel is megörvendeztették a Vikárius urat. BERMÁLKOZOTT 308, közöttük egy 87 éves is, akit alig lehetett rá venni, de ahogy megpuhult azonnal meggyónt és az előző napokon szentáldozással készült.

Szenttamásra jövet Fuchst látogatta meg a Vikárius úr, beszélt hozzuk s az Ülkeiek aztán körmenettel kísérték az anyaegyházba. Kakucs, Márton Árpád, Pap Dénes segítettek. Meglepően szép és rendes a templomi felszerelés. A testületek itt is gyóntak és közösen áldoztak. BERMÁLKOZOTT 115.

Most készülünk Salatihoz.⁴⁵

Pap Dénesnek a Vikárius úr hozzájárulásával adtam 1000 lejt. Sok helyen segített és még segít s teljesen pénz nélkül van, hogy legalább borraivalót adhasson.

A Vikárius úr néha köhög. A beszéd fárasztja, de reggel mindig friss s a jókedve állandóan megvan. Kegyelmes Atyám kezeit csókolja Márton Áron.

Kegyelmes Atyám – harmadikáról kelt levelét éppen most kapta meg a Vikárius úr küldönc útján Lengyel falváról. A Keményfalván töltendő éjszaka azért jutott Zetelakának, mert Barthos esperes így egyezett meg már előzetesen Kádárral. És Kádár szívesen vette mivel az ezzel járó izgalmakat így megspórolta. A választási terror és sok huncutság minket nem érintett, nem volt

⁴⁵ Salati Ferenc 1922–1945 között Székelylengyelfalván plébános Lásd FERENCZI: 388.

sehol semmi akadály. Az illetékes hatóságok mindenütt előzéke-nyek voltak, a szabad mozgásban nem gátoltak és a szavazásnál is a községet ahol éppen voltunk, előre vették. Igaz, hogy a püspök járás nem gátolta meg abban, hogy a szavazatokat szokásukhoz híven ellopják.

A szenttamási plébános ma ebédnél illatos eperrel lepett meg, a közösség hálás is volt, az utolsó szemig elfogyott.⁴⁶

Zomora Dániel vikárius még egy hosszú külön beszámolót is írt. Először megköszönte Mailáth püspök leveleit. Továbbította a Szélyes kanonoknak címzettek is. Ő jól érzi magát – írja – bár kissé lankad, de azért bírja a munka terhét. Beszámol az úrnap-i ünnepségről, amelyre a keményfalvi és a szenttamási hívek körmenetben jöttek. A zetelakiakat viszont nem engedték oda. Ők odahaza a templomukban ünnepeltek. Máréfalván tiltot-ták a harangozást. Ott Pál István apát úr vezette a körmenetet. Zomora személyesen nem vett részt, hanem a plébánia ablaká-ból hallgatta az énekeket. Tájékoztatja Mailáth püspököt arról is, hogy a bérmálások során Márton Áron püspöki udvari káplán mondja a bevezető beszédek, melyet a jelenlévő papság szíve-sen meghallgat. Ő ez idő alatt kijön a sekrestyébe ellenőrizni a tisztaságot, a plébánián átnézi az anyakönyveket és a más hiva-talos iratokat. Örül Szélyes kanonok jelenlétének, s Mailáth püs-pök egészsége javulásának.

Kegyelmes Atyám!

Kegyelmes Atyámnak V. 25-én és Csíkszeredába küldött kegyes sorait tegnap este kaptuk kézhez. Mivel ide-oda vándorolt, míg aztán ide Szenttamásra érkezett. E sorokkal egész levél csomagot kaptunk. A Szélyes kanonokot illető levél csomagot neki kézbesítettem.

⁴⁶ MÁRTON ÁRON és ZOMORA Dániel *beszámolója Székelyszenttamásról*, 1931. VI. 6-án. In: BatthMh. lelt. sz.: 33 065.

Ami a Kegyelmes Atyámnak csekélységem iránti kegyes rendelkezését illeti, hálásan köszönöm, s annál is inkább engedelmeskedem neki, mivel így a dolognak mindig a könnyebb végét fogom. Ezt különben azelőtt is megtettem. Hála legyen a jó Istennek, nem igen érzem a munka terhét, ha bérmálás szentségének kiosztása után egy kevéssé lankadt vagyok, helyre jövök délután, úgy hogy már az újabb helyen újult erővel végzem a teendőket.

A június 4-én írt kegyes sorait is tegnap este kaptuk meg Udvarhelyről. Mi az Úrnapját Szentkirályon ünnepeltük. Keményfalva, Szenttamás hívei körmenetileg jöttek át. Zetelakát, mivel a húzott sorompón belül esett, nem engedték ki. Ők odahaza csak a templomban tarthatták meg a körmenetet. Kívül tartani nem engedték meg, sőt Márafalván a harangozást is betiltatta valami regáti potentát.⁴⁷ A szentmise a bérmálás utáni funkciót Pál István apát úr végezte, a templom kerítésében felállított oltárok körül. Én hazamentem és a plébánia ablakából hallgattam a buzgó énekeket. A prelátus úr hűségesen követett, eddig egy pár helyet kivéve. Lengyelfalváig jön velünk és azután a Szentkirályi fogja helyettesíteni. Aznap illetve június 6-án fogunk Lengyelfalvára menni.

Márton Áronnak bevezető beszédeit a jelen lévő papság rendszeren meghallgatja. Nagy hatással és sok helyen szép eredménnyel beszél. Én egy pár nap óta kijövök és előbb a sekrestyében tartok egy kis vizsgálatot, azután a plébánián átnézem az anya- és más hivatalos könyveket. Ő szentségének is részemre adott kegyes fakultásainak másolatát megkaptam, eddig elé még mindig szép időben utazgatunk. Csak egyszer ért egy kevés eső, de az is rövid ideig tartott. A szomszéd plébánosok egymást a gyóntatásban kisegítik, de azért ki jut bőven a kísérőknek is. Este rendszeren kilenc-től tízig, másnap ½7-től nem egyszer tízig-½11-ig gyóntatnak, s

⁴⁷ Hatalmasság, nagyhatalmú és befolyásos ember. Lásd TÓTFALUSI István, *Vademecum*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest 1983, 275

mivel nem alkalmatlan a szentmisét csak akkor kezdem el, hogy a hívek tiszta lélekkel legyenek azon. A gyermekek és a nép, akiknek sok dolguk van, a reggeli szentmiséken áldoznak, a férfiak rendszeren az én szentmisémen.

Szélyes kanonok úr jól érzi magát. Szorgalmasan gyóntat, asz-szisztál.

Nagy örömmel értesülünk Kegyelmes Atyámnak jobbra fordult egészségi állapotáról. A jó hívek mindenfelé sajnálattal értesültek betegségéről, és buzgón imádkoztak velünk együtt felgyógyulásáért. Ma Szenttamáson kilenc órakor kezdjük a szentmisét a nagyobb részt azelőtt legyóntattuk.

Én magam hála a jó Istennek jól vagyok. A kíséret is kifogás-talan egészségnek örvend. Teljes gyógyulást kívánunk kegyelmes Atyámnak, hódolattal vagyok alázatos szolgája a Vicarius.⁴⁸

Székelylengyelfalváról a vikárius Szélyes kanonokkal bér-málás után Székelyudvarhelyre ment orvosi vizsgálatra. Hartwig doktor a régenshez címezett levelében részletesen leírja a vizsgálat eredményét.⁴⁹ Aggodalomra okot adó jelet nem talált, de meghagyta, ha hőmérséklet emelkedés jelentkezik, akkor meg kell szakítani a bérmakörutat. Továbbá beszámolt a Salati Ferenc lengyelfalvi plébánosnál tett látogatásról. Salati örömmel fogadta vendégeit, s készséggel rendelkezésükre állt. A vikárius kiegészí-

⁴⁸ ZOMORA Dániel *beszámolója Székelyszenttamásról*, 1931. VI. 6-án. In: BatthMh. lelt. sz: 33 147.

⁴⁹ HARTWIG *levele a Régensnek*, Kelt Székelyudvarhely, 1931. VI. 7. Zomora vizsgálatának eredménye: 36,2 C, pulzus 72, vérnyomás 150-155 Hg mm. A mellkas felett hátul mérsékelt hurutot találtam. Közérete jó, keveset köhög. Nem tartom indokoltnak orvosi szempontból, hogy béрмаútját megszakítsa, hiszen a hátralévő rész már könnyebb, a nehezen túl van. Kérlek, a kegyelmes Püspök urat ilyen értelemben informáld. In: BatthMh. lelt. sz: 33 070.

tésképpen ígéri, hogy orvosai tanácsára kíméli magát, hogy ne okozzon csalódást a bérnákoszásra előkészült híveknek.

Székelylengyelfalva, 1931. VI. 7.

Kegyelmes Atyám, a Vicarius úr ma délelőtt Lengyelfalvára bement Udvarhelyre Hartwighoz. A bérnákoszás befejeztével Szélyes kanonok úrral autóra ültek, megvolt az orvosi vizit, visszajövet a Szejkén meg is fürödtek és pont 1 órákor itthon voltak. Hartwig éppen készült jönni. Aggodalomra az orvos véleménye szerint – így mondta a Vicarius úr – nincs semmi ok. Hőmérséklet, vérnyomás rendes. Ha időközben láz jelentkezik, akkor az orvos nem tanácsolja a bérnákoszás folytatását. Ebben az esetben a Vicarius úr azonnal utazzon haza, így az orvos. Reméljük, hogy az Isten ettől megőrzi. Az orvos különben a véleményét és a pontos diagnózist Fröhlich útján küldi.

A Vicarius úr, mint kezd szót fogadni. A súlyos felelősségem tudatában én is erélyes vagyok vele szembe.

Salati lekötelező szívélyességgel fogadott és mindvégig igen figyelmes volt. Nincs semmi zavaró momentum. Szentlélekre elkísér és segít gyóntatni. Pál István apát úr rekedten és fáradtan haza menván, ma csak magunk voltunk. Első vasárnap lévén, a szomszédok nem jöhettek. A templom külsejében és felszerelésében nagyon szegényes. Most javítják. Csúszós talajon épült, a falakon veszedelmes szakadások mutatkoztak, vaskapcsokkal megkötötték, terv szerint őszre a rezonálást befejezik. A község hívei valóban elismerésre méltó áldozatot hoztak. Új, szépen felszerelt iskolát csináltak, papi lak, egyházi épületek átjavítva, a templom javítására kivetett hozzájárulást is szépen fizetik. Bérnákosztak 61-en.

Kegyelmes Atyám!

Kegyemes parancsára reggel Székellyel bementem Udvarhelyre. Éppen készült jönni Lengyelfalvára. Ha lázam nem lesz folytathatom a bérnákoszást. Rendelt is valami porokat. Kegyelmes Atyámnak atyai jóságát is igyekezni fogok mindenben engedelmesked-

ni. Kímélem magamat, már csak azért is, hogy a szegény hívek elkészültek a bérmálás szentségének felvételére. Legyen meg az örömük. A jó Isten is mivel jó a szándék, hiszem segíteni fog és kegyelmes atyám nyugodt lehet. Indulunk Szentlélekre. Kis községek jönnek, dolog nem sok lesz. Kezeit csókolja a Vicárius.⁵⁰

A székelypálfalváról írt jelentésből megtudjuk, hogy Hartwig doktor szívén viseli a vikárius egészségét, meg akarta látogatni, de hivatali teendője megakadályozta. A farkaslaki hívek egy része a papjuk iránti nemtetszésüknek akartak nyomatékot adni, de a püspöki levéltáros lefújta. Végül a vikárius úr megnyugtatta őket. Székelypálfalván fegyelmezett bandérium fogadta, a vikárius megköszönte nekik, s két házassági ügyet rendezett. Plébánosuk elleni kifogásukat írásba foglalták.

Székelypálfalva, 1931. VI. 11.

Kegyelmes Atyám,

Hartwig doktor üzenetével akart reggel jönni, de egy operáció akadályozta meg. A Vikárius úr jól érzi magát és hősiesen kitart.

Farkaslakán a hívő küldöttséget akart felvonultatni, hogy a pap elleni panaszukat megismételjék. Ezt lefújtam. De a kérőt a Vikárius úr külön fogadta és s békésen megtárgyaltak mindent. Nagy tömeg gyónt. Segítség volt bőven. Bérmálkozott 212.

Székelypálfalván: nagyszerű fegyelmezett bandérium várta a Vikárius urat és igen szép beszédet mondott a vezetőjük. A pap annyira meg van elégedve helyzetével, hogy még püspökének sem hajlandó elmenni. Két házasságot rendezett a Vikárius úr. A falu meggyónt. Bérmálkozott 83.

⁵⁰ MÁRTON Áron és ZOMORA Dániel beszámolója Székelylengyelfalváról, 1931. VI. 7-én. In: BatthMh. lelt. sz: 33 069.

A mellékelt cédulán felsorolt dolgokat, mint általános kiváltságokat a jegyző adta át. A plébános egy-két pontban alkalmas figyelmeztetést kapott.

Kegyelmes Atyám kezeit csókolja Márton Áron⁵¹

A következő állomáshelyre, Korondra, a vikárius elhívatta az orvost. A vizsgálati eredmények hasonlóak a Hartwig doktoréhoz. A vikárius kíméletére leintették a tisztelgéseket, s elvégzik helyette a beszédeket. A Szejke-fürdői eredményes volt.

Korond, 1931.VI.12.

Korondon a Vicarius úr elhívatta az orvost. Ugyanazt konstatálta, mint Hartwig. Vérnyomás, hőmérséklet, stb. teljesen rendes. Hangját kímélnie kell. S arra vigyázzunk. A Vicarius úr is ebben a tekintetben engedelmes: Minden hangos beszédet végzünk helyette. Lefújtuk a tisztelgéseket is, hogy az se vegye igénybe. A Szejke fürdő illetve a lemosás a Hartwig engedélyével történt, s nem ártott.

Az autó jól viselkedett. A Stiti ajánlatára még Sepsiszentgyörgyön vettünk egy új accumulátort, mert a réGINEK a lemezei törtek voltak s félni lehetett, hogy a rázósabb utakon felmondja a szolgálatot. Mestere hajlandó 2500 lejért a törött lemezeket ujjal kicserélni s akkor még 2-3 évig használható. Korond, 931. VI. 12.

A Korondról írt beszámolóban dicséretet olvasunk a lengyelfalvi jó fogadtatásról. Továbbá megtudjuk, hogy két orvos vizsgálati eredménye hasonló volt. A következő egyházközségekben is a tisztelet és szeretet jelét mutatták a hívek.

Kegyelmes Atyám!

Hála a jó Istennek szerencsésen megérkeztünk Korondra. Lengyelfalván nagyon szépen fogadtak. Nagyon előzőkenyek voltak s

⁵¹ MÁRTON ÁRON beszámolója Székelypálfalváról, 1931. VI. In: BatthMh. lelt. sz: 33 090.

kérésünkre egy pár plébániára elkísértek, s ottan szorgalmasan gyóntak is. Pálfalván váltunk el.

Vasárnap Udvarhelyen Hartwig doktorral megvizsgáltattam magamat. Egy kis gége Kathorat konstatált, mint Czumby doktor is. Lázam kicsi 36,3, érverés 72, normális vérnyomás: 135. Az út emelkedésével a Szejkén a meleg vízzel való lemosást alkalmaztam, alig 5 percig. Hála a jó Istennek semmi rossz következménye nem volt. Mivel nyomban Kegyelmes Atyámnak soraiból s táviratából kivettem aggódni tetszett, hogy vajon nem ártott-e meg a Szejkei úgynevezett fürdés, azért kitartóan kért új orvossal vizsgáltassam meg magamat és semmi lázt nem konstatált. Hőmérséklet 36, 3, érverés 72. De azért vigyázok magamra. Malomfalváról jöve egy kevésbé be voltam rekedve. A templomban léghuzat volt, a bérnálás alkalmával hideg szél kezdett fújni. De hála legyen a jó Istennek, ezzel sincs már baj.

Szélyes kanonok velem volt Udvarhelyen az orvosnál. Őt is megvizsgálta s nála, mint idős embernél kevés húsevést ajánlott. Meg is fogadja, nem merészkedik a jó sültből enni. Úgy, hogy én is csak egy kevés leves után egyebet nem eszem, mint a pecsenyék nélküli mártást és jó sok tésztát. Szélyesre ez nem vonatkozik.

Farkaslakáról Pálfalva felé utazva az utat eltévesztettük és szépen bekanyarodtunk Korond felé arra a jó tanácsra, hogy visszafelé ne tegyük meg ismét a nagy utat. A Kalondán át mentünk Pálfalvára. Ahol két díszkapu lévén felállítva. Az egyikén átvonulva a másikhöz értünk, ahol a hívek vártak. Látták mikor a kanyaron lefelé jöttünk, azért a bandérium is előnkbe robogott. Más calomitásunk⁵² az egész úton nem volt. S bejelentkeztünk, most Korondon vagyunk teljes kényelemben. Szélyes kanonok úr kezeit csókolja Kegyelmes Atyámnak. Már készül a tengeri fürdőre. Ke-

⁵² Kalamitás = bosszúság, kellemetlenség Lásd TÓTFALUSI István, *Vademecum*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest 1983, 164.

*gyelmes Atyámnak kedves figyelmességét köszönve s jó egészséget kívánva, hódolattal vagyok alázatos szolgája Vicarius.*⁵³

A következő jelentést Márton Áron püspöki levéltáros Szovátáról írta, melyben előbb a parajdi egyházközségről számol be. Fájdalmas ott a sok rendezetlen és vegyes házasság, ami a hívek közömbösségére utal, bár a korábbi évek mulasztásaihoz képest változás van.

Szováta, 1931. VI. 14.

Kegyelmes Atyám, Korondon Jézus Szíve ünnepén van a búcsú. A havasi lakók beözönlöttek mind. Hála Istennek igen sok gyónás volt és segítség is állott rendelkezésünkre. Bértálkozott: 344.

Parajdon a község díszszónoka köszönetet mondott a hívek nevében, hogy a főpásztor ilyen jó papot adott nekik a jelenlegi plébános személyében. Sok a rendezetlen és vegyes házasság. S a hívek ebben a tekintetben meglehetősen közömbösek. Érzik a múlt sok mulasztását. Most kezdődő élet jelentkezik. A hívek szívesen hozzá járultak az egyházi épületek javításához. Építettek és már tető alá hozták az új egyházközségi kultúrházat egy nagy teremmel az egyesületek és előadások céljára. Bértálkozott 150.

Szovátán Szélyes kanonok úr a Vikárius úr segítségével próbálta dűlőre juttatni és kedvezően elintézni a megfeneklett iskolaadó ügyet. Tárgyaltak az egyháztanáccsal és a politikai község vezetőségével. Eredmény jó akarat. Gyanú volt bőségben. Bértálkozott 245.

A Vicariús úr, hála Istennek még bírja. Fáradtnak látszik, ami nem is csoda. Már úgy számítjuk a végét, mint az angyalt váró gyermek a karácsonyt. Még három nap.

⁵³ MÁRTON Áron és ZOMORA Dániel beszámolója Korondról, 1931. VI. 12-én. In: BatthMh. lelt. sz: 33 094.

A szomszéd papokat, különösen akiket már kivégeztünk, mind vittük magunkkal. Azonkívül Farkas Gáspár és Pap Dénes tanárok régóta igen jó szolgálatot teljesítenek megható ragaszkodásukkal.

*Kegyelmes Atyám kezeit csókolja Márton Áron.*⁵⁴

Itt az udvarhelyi kerület beszámolóinak sora megszakad, a többi egyházközségről is elképzelhetjük, hogy készültek bérmlásra és örömmel vettek részt ezen a hétévente visszatérő eseményen, ami a közösség életére ösztönzően hatott.

Az 1931-es esztendő őszére maradtak a kolozs-dobokai főesperesi kerület plébániái. A fogyó tendenciát mutató közösségekben nem voltak nagy számban bérmlalkozók. Mindenhol adódtak helyi problémák, melyeket Zomora Dániel vikárius igyekezett orvosolni. Szinte minden helyzetjelentésben előkerül a rendezetlen házasság és a vegyes házasság problémája. Első állomáshely Magyarfenes, ahonnan több egyházközség bérmlálásáról beszámol.

Az őszi bérmlakörút Györgyfalván kezdődött. Hirschler József⁵⁵ preláts tanácsa szerint a reggeli órában volt a bérmlási szentmise. Jelen volt Ábrahám Miklós⁵⁶ kolozsvári káplán egyik missziós nővérrel, akik az Oltáregylet megbízásából az egyházi ruhákat ellenőrizték javítás vagy pótlás címén. A következő bérmlálás Szászfenesen volt. Az esős idő ellenére sok férfi várta az érkező vendégeket. Itt a kántortanítóra sok a panasz. Szászfenesről távozóban a görögkatolikus pap román nyelven köszöntötte a vikárius urat, amire Zomora részben románul, részben magyarul válaszolt. Másnap Magyarfenesen volt a bérmlálás. Az új plé-

⁵⁴ MÁRTON Áron *beszámolója Szovátáról*, 1931. VI. 14-én. In BatthMh. lelt. sz: 33 109.

⁵⁵ Hirschler József dr. 1906–1936 között plébános, főesperes, kanonok, pápai preláts Kolozsváron. Lásd FERENCZI: 268.

⁵⁶ Ábrahám Miklós (1907–1996) kolozsvári káplán. Lásd FERENCZI: 216.

bános gondossága meglátszik sok mindenben. Este az országos dalverseny győztese adott szerenádot a vendégek tiszteletére. A templomba sok református is elment. Várfalváról báró Jósika Gábor fiával együtt eljött annak reményében, hogy találkozhat Mailáth püspökkel. Ezt követően a vikárius úr tiszteletét tette a kastélyukban.

Kegyelmes Atyám, szép, meleg napos időben indultunk hazulról. Azonban hamarosan megváltozott és az előző napok hűvösége vissza jött. Százfenesen nagy esőt is kaptunk a fogadáskor. A Vikárius úrnak, hála Istennek nem ártott meg. Friss és jó kedvű.

Szeptember 12. Györgyfalva

12-én reggel kezdődött minden. A sűrű mezei munka miatt előző nap délutánján nehéz lett volna össze szedni a népet, s Hirschler prelátus úr ajánlatát elfogadva a Vikárius úr reggel végzett el mindent. Jött Ábrahám káplán egy missziós nővérrel hogy az egyházi ruhákat és templomi felszereléseket megvizsgálják. Az oltári egyletek központi vezetése megbízásából ezeket a dolgokat – a bérnálás alkalmával minden plébánián átnézik és – hiányok pótlására illetve a javítani valók kijavításáról aztán gondoskodnak.

Szép számmal voltak gyónók. A plébános háztartásában baj van. Bérnálkozott 56.

Szeptember 13. Százfenes

Szakadó esőben volt a fogadás férfiak – nagyrészt gyári munkások révén – másnap reggel jöttek. Nagy a panasz Mátéffy⁵⁷ kántor-tanító ellen. A vikárius úr mindkét pártot meghallgatta s az

⁵⁷ Mátéffy József százsfenesi kántor és helyettes iskolaigazgató elleni kifogásokat összeírta Páll Dénes plébános és felterjesztette az Egyházmegyei Hatósághoz. Főbb panaszai: az igazgatóhelyettes az 1930–31-es tanévben 29 szorgalmi napot mulasztott, ebből 7 napot jelentett, a többit saját kényére tette; az 1930–31-évi iskolai adókból, saját elszámolása szerint a tanítónő fizetéséből 6000 leit saját céljaira elköltött. Lásd: GYÉL: 5967-1931. sz.; Szászsfenes Levéltár: 180–1931. sz.

elégedetlenkedőket igyekezett kiengesztelni s a hadviselő feleket ott jobb belátásra téríteni. Minden esetre a Mátéffy⁵⁸ elhelyezése kívánatos volna. A tanfelügyelőség próbálgatja is, talán sikerül. A plébános háza tája szintén nincs rendben. – Elmenetelkor a görög katolikus pap a temploma előtt egyházi díszben fogadta a Vicarius urat, aki ékes román mondatokkal exkuzálta magát, hogy nem válaszolhatja meg az egész fogadó beszédet az állam nyelvén. S aztán beszélt magyarul és a templom közönségét megáldotta. Bér mátkozott 137.

Szeptember 14. Magyarfenes

Székely Vilmos⁵⁹ néhány hete jött ide s kifogta a püspök járást. Kedves fogadtatás volt. Az országos dal verseny győztese adott este szerenádot. A templom tele volt zsúfolásig református közönséggel és a búcsú imák mondásakor feltűnt, hogy az Üdvözlégyet ők is nagyon szépen mondják. A katolikusok úgy látszik, mind meg-

⁵⁸ Mátéffy József szászfenesi kántortanító, helyettes iskolaigazgató és gyalui kántor 12 éve végzi feladatát, 7 év óta megromlott a kapcsolat a helyi plébánossal, Pál Dénessel, s azóta a kölcsönös bizalmatlanság sok sérelemre adott okot. Az utóbbi évben fejlődött oda a helyzet, hogy 1931. január 1-től mellőzte Mátéffy kántortanítót, helyébe Stefanekné Formanek Mária tanítónőt alkalmazta. A gyalui egyháztanács egy része a püspökhöz fordult jogorvoslásért, mivel tudtuk nélkül történt a személyi csere, pedig ők Mátéffy személyéhez ragaszkodtak, és azzal fenyegetőztek, hogy az iskola fenntartásához nem járulnak hozzá. (Lásd: GYÉL: 4071-1931. sz.) Mátéffy kántortanítónak azért esett rosszul a személycsere, mivel a fentnevezett tanítónőnek férje is fizetéssel bír, neki pedig beteges feleségét és 4 iskolás gyermekét nincs miből eltartania. Ezért fordult segítségért Mailáth püspökhöz. Lásd GYÉL: 6025-1931. sz.

⁵⁹ Székely Vilmos (1892–1945) Mint papnövendék az első világháborút megelőző években a bencések seckauai iskolájában zenét tanult. Pappá szentelése után 4 évet volt kudzsiri plébános, majd 1918–1919-ben Csíkszeredában ének-zene és rajztanárként működött. Görgényszentimrén, Magyarfenesen és Petrillán volt plébános. 200 zeneművet írt, köztük egyházi orgona, vegyes és férfikarra darabokat. Lásd FERENCZI: 414.

gyóntak. A férfiak az ünnepélyes szentmisén testületileg áldoztak. Bér mátkozott 42.

Báró Jósika Gábor öm éltóságáék eljöttek Várfalváról. Remélték, hogy kegyelmes atyámmal itt találkozhattak. Nagyon érdeklödtek kegyelmes Atyám hogy léte felöl. Mondtam, amit tudtam. A Vikárius úr tiszteletét tette a kastélyban. A báró úr fiával együtt részt vett az ebéden a plébánián. Az idő borult és hüvös. Reméljük a Vikárius úrnak nem fog megártani. Az óvintézkedéseket Kegyelmes Atyám tavasszal adott utasításai szerint betartjuk. A Hirschler prelátus úr segítségről gondoskodott.

Kegyelmes Atyám kezeit csókolja gyermeki szeretettel Márton Áron

Kegyelmes Atyám minden úgy van, ahogy Márton írja. Hála Istennek jól vagyok. Ő egyet kihagyott. T. i. szombaton este a férfiak nagy része még munkában volt. Mártonnak estén mondott szentbeszédét nem hallgathatták meg, holott milyen szép és hasznos volt. Azért megkértek, hogy mondatnám el ismét vele. Meg is tette. Telt templomban szívesen.

Kezeit csókolva s jó egészséget kívánva, vagyok k.m.f. alázattal Vikárius.⁶⁰

A bérmaút következő állomása Gyalu volt, ahol a kis létszámú közösség gondját viseli templomuknak. De a pap és a kántor közötti kommunikáció hiány megtermette a maga keserű gyümölcsét. A következő két nap Kolozsváron igazgató tanácsulással és pihenéssel telt. Onnan Jegenyére mentek bér málni. Templomuk gondozott. A plébános érdes modora a rendezetlen házasságban élöket a rendezéstől elbátortalanította.

⁶⁰ MÁRTON Áron és ZOMORA Dániel *beszámolója Magyarfenésről*, 1931. IX. 14-én. In: BatthMh. lelt. sz: 33 252.

Szeptember 15. Gyalu

Kegyelmes Atyám, Barcai öméltósága látott vendégül. A kis katolikus közösség igen szép rendben tartja templomát. Betegh nevű kereskedő a gondnok, sokat tesz az egyházért. Mátéffy⁶¹ százfenesi kántorra itt is panaszkodnak. Meggyanúsította a papot, Pál Dénes⁶² hogy elvitt innen valami értékes szentségtartót. Az egyháztanács tagadja ezt és védi egyhangúlag a papját. Mátéffyt becsületsértésért perelik – észrevehetően mindenki gyónt. Voltak nagyhalak. Bértálkozott 17.

Szeptember 16–17 Kolozsvár

Igazgató tanács-ülés, nyaralás.

Szeptember 18, Jegenye

Templom felszerelés jó, de a tisztasága kifogásolható. Tankó István plébános ideges és úgy érzik a hívek vallomásából, hogy néha nyers is. A hívek különben bírják, nem elégedetlenek. Csak a néhány, rendezetlen házasságban élőt, durva bánásmódja a rendezés lehetőségeinek keresésétől még elriasztotta. – Szépen hatott, hogy legények ministráltak. Eddig itt gyónt aránylag is a legtöbb férfi. Voltak nagyhalak. Bértálkozott 169.

Szeptember 20-i keltezéssel a bérmakörutat vezető Magyar-szászfenesről köszöntötték Mailáth püspököt közelgő születésnapja alkalmából. A hívek mindenhol várták bérmálni főpásztorukat, imádkoznak testi gyógyulásáért.

Kegyelmes Atyám,

Közeledő születésnapja alkalmából a bérmáló osztag hódolattal és gyermeki szeretettel köszönti. A nép mindenütt várta jósá-

⁶¹ Mátéffy József százfenesi kántortanító azzal vádolta Páll Dénes plébánost, hogy a gyalui templom szentségtartóját ellopta és egy értéktelennek kicserélte. A plébánost az egyháztanácsosok védelembe vették. Nem csodálkozhatunk azon, hogy a plébános ezért a rágalomért beperelte Mátéffyt. GyÉL, PÜSPÖKI IRATOK, 5967-1931. sz.

⁶² Pál Dénes 1925–1932-ig Szászfenesen plébános Lásd FERENCZI: 363.

gos püspök Atyját, s imádkoztunk együtt, hogy a gondviselő Isten adja vissza teljesen egészségét és munkaerejét. Bízunk benne, hogy így lesz. És főpásztorunkat sokszor fogjuk születés napján üdvözölni, hívei között és a régi munkában. Az aggódó és ragaszkodó szeretettel minden községben főpásztorát emlegető néppel együtt Kegyelmes Atyánk felszentelt kezeit alázattal csókoljuk. Zomora Dániel, dr. Hirchler József, Márton Áron, Sipos Károly,⁶³ Pál Árpád⁶⁴.

A szórvány-egyházközségek (Magyarszarvaskend, Bánffyhunyard, Csákiigorbó) nagy problémája lesz világossá Márton Áron beszámolóiból, mégpedig a vegyes- és a rendezetlen házasságok ügye.

Szeptember 19. Bánfihunyard

A főszolgabíró a járai határon várta a Vikárius urat, feleségével, a görög katolikus nőegylet elnöknőjével együtt. Díszkapunál a primár, görög katolikus és görög keleti papok. A református nem jött el. Más nap jelentkezett. – Az előd törvénytelen engedékenysége miatt a vegyes házasságokkal keresztesnek sok baja van – Szép számmal gyóntak. Férfiak közösen áldoztak. Templom és felszerelés, szép, rendben. Bér mátkozott 52.

Szeptember 20. Csákiigorbó

Pál József és anyja. Szegény Pál József az anyja adminisztrál, és parázs veszekedéseket rendez mindenkivel. A hívek előjöttek, és akik gyónhattak gyóntak is. A családi élet általában rendezetlen és korrupst. És hozzá a jobb családokban. Az egyszerűbb nép pedig elfelejtett magyarul. Bér mátkozott 32.

⁶³ Sipos Károly 1930–1931-ig szarvaskendi plébános. Lásd FERENCZI: 398.

⁶⁴ Pál Árpád 1931–1934 között magyarszarvaskendi plébános. Lásd FERENCZI: 362.

Szeptember 21. Magyarszarvaskend

A nyugdíjba ment Sipost Hirschler prelátus úr alig tudta vissza parancsolni, hogy maradjon, és a bérmlást előkészítse. Megjött az utód is, a Dóczy helyett kinevezett Pál Árpád. A magyarok itt sem tudnak magyarul. Ügyes fiatal tanító van. S talán Pál Árpád vele együtt javít valamit a helyzeten. Bérmlkozott 35.

Az igazgató tanácsgyűlésen Hirschler doktorral ott voltunk. Apszolute semmi nevezetes ügy nem volt, rövid ¾ óra alatt végeztünk. Úgy látom Macskásy nagyon gyenge állapotban van egészségileg. Hála a jó Istennek mindnyájan egészségesek vagyunk. Egy-egy helyt rossz az út. Gyakran esik az eső. Most is. Kenden sűrűn permetezik. Autónknak nincs semmi baja. Kezeit csókoljuk, Vikárius⁶⁵

A következő jelentés Katonából érkezett. Megtudjuk ebből, hogy Kidében nagy tisztelettel várták Zomora Dániel helynök urat. A görögkatolikus pap latin nyelvű köszöntőt mondott. Itt is gond van a vegyes házasságokkal. A következő nap Kajántón rossz néven vette a református lelkész, hogy a vikárius megemlítette a vegyes házasságokat. Másnap Bonchidán a bérmlási misét megzavarta egy ittas férfi, akit elvezettek. Nehéz volt a cigányok gyóntatása. Hodor plébánossal a hívek elégedettek. Minden vasárnap kimegy misézni, korábban ilyen tekintetben el voltak hanyagolva. A vegyes házasságok veszteséget okoznak. Majdnem félszázan bérmlkoztak. A következő nap Mócson bérmláltak. A plébános meghívta ebédre a református lelkészt is. Az egyháztanács dicsérte papjukat, de egy küldöttség annak nyersesége miatt ellene beszélt. A következő állomás Katonán volt. A főesperes elkísérte őket mindenhová.

⁶⁵ MÁRTON Áron és ZOMORA Dániel *beszámolója* Magyarszarvaskendről, 1931. IX. 20-án. In: BatthMh. lelt. sz: 33 259.

Kegyelmes atyám, Bocsánatot kérek, hogy ritkán küldtem (referátumot?), de a távolságok és a kedvezőtlen időjárás következtében még jobban megromlottak az utak időt vettek igénybe.

Szeptember 22. Kide

Jó eső és hatalmas sár volt. Borzán a katolikus hívek és Báró Bánffy ő méltósága várták a Vikárius urat. A görög katolikus pap latinul üdvözölte. Kidén Ádám Imre⁶⁶ nagyon kedves fogadtatást rendezett. Erre az alkalomra háztartást is állított. Szép számban gyóntak. Vegyes házasságokkal baj itt is van. Bértmálkozott 37.

Szeptember 23. Kajántó

Eső tovább és nagyobb sár. A református papnak rosszul esett a bevezető beszéd a vegyes házasságok említése miatt. Kolozsvárról jött segíteni Veres Ernő, Ábrahám, és Brandtner. A hívek jók. Bértmálkozott 25.

Szeptember 24. Bonchida

A bevezető beszédbe közbe kiáltott egy részeg vadházas. Botrány nem lett. Azonnal le szerelték. A cigányok gyóntatása elég nehezen ment. A kántor egy általános iskolai tanító. Mulatás közben revolverrel fenyegetett meg több urat, közöttük a jegyzőt is, s azok most perelik. Valószínűleg el kell mennie. Nem sajnálják, mert úgy látszik össze férhetetlen és nem megbízható. A pap Hodor⁶⁷ jól van. Most rendezkedik. A hívek úgy látszik megelégedettek. Válaszakra minden vasárnap megy és igen okosan. Nagyon el voltak azok hanyagolva. A vegyes házasságok mind a mi kárunkra kötettek. Bértmálkozott: 45.

Szeptember 25 Mócs

Az esőzés megszűnt az út elég jó volt. Kajcsa fütött szobába várta a Vikárius urat. Szép számba gyóntak. Ebéden csak a református pap vett részt. Kedves ember és nincs benne vadság.

⁶⁶ Ádám Imre 1925–1942 között Kidén plébános. Lásd FERENCZI: 145.

⁶⁷ Hodor Jakab 1931–1935 között Bonchidán plébános. Lásd FERENCZI: 269.

A többiekkel Kajcsa nem tart összeköttetést s így nem is hívta meg. – Egyháztanács megalégedésének adott hangot, hogy jó papjuk van. Viszont egy deputáció ellene beszélt. Tény hogy ideges és talán nyersen következetes. De sok baja van a Márton Béla⁶⁸ engedékenysége miatt. Ő úgy látszik el nézett olyant is, amit nem lett volna szabad s Kajcsa fordítva csinálja. Jó hitélet van. Bér málkozott 29.

Szeptember 26. Katona

A betérőnél gr. Logolkeletyék vártak négy fogattal. Az autó ott maradt egy szinten. Szállásra is várták a Vikárius urat, de a plébánián meg maradt. – Megelőzőleg két napos misszió volt. A híveket mind legyöntatta Lajos Balázs.⁶⁹ S átment Sármásra is hogy az utat két beszéddel előkészítse. Bér málkozott 48.

Szombat este gr. Logokeletyeknél voltunk mind a hárman vacsorán. Az éjjel fagyott s a vidéken kevés havazás volt. Úgy a bunda, mint a (lábzsák kapca) jól fog. Hála Istennek velemmel együtt mind jól vagyunk. A fő esperes hűségesen kísér minket. Mindjárt indulunk Sármásra. Istentől jó egészséget kérve Kegyelmes Atyámnak hódolattal vagyok Vikárius.⁷⁰

Ebben a kerületben is még öt egyházközség szerepelt, ahonnan elmaradt a helyzetjelentés.

Összegzésképpen állíthatom, hogy gróf Mailáth Gusztáv Károly püspök a hívek megbecsülő szeretetében élt, még a helynökét is szeretettel fogadták. A bér málási jelentésekből is kitűnik főpásztoruk iránti tiszteletteljes ragaszkodásuk. Mailáth püspök is figyelmes volt megbízott munkatársaihoz, papjaihoz és híveihez

⁶⁸ Márton Béla (Adalbert) 1913–1929 közt volt Mócson plébános. Lásd FERENCZI: 335.

⁶⁹ Lajos Balázs 1929–1947 között Kézdimartonoson lelkipásztor. Lásd FERENCZI: 317.

⁷⁰ MÁRTON Áron és ZOMORA Dániel *beszámolója* Katonából, 1931. IX. 26-án. In: BatthMh. lelt. sz: 33 276.

egyaránt. Menetközben érdeklődött a helyzetek alakulásáról. A felmerülő nehézségek megoldására mindig igyekezett kísérletet tenni. Ilyen magatartással nevelő hatást gyakorol mindmáig az utókorra.